

Király István Mihály

Szaúd-Arábia és Irán katonai képességeinek, védelmi iparának és védelmi költségvetésének összehasonlító elemzése¹

Szaúd-Arábia és Irán, a Perzsa-öböl biztonsági szubkomplexumának² két nagyhatalma már jó ideje rivalizál a térségben, az utóbbi időben pedig a térségen kívül is. Minthogy e terület a világ kőolajellátásának szempontjából kritikus fontosságú, maga a szembenállás is globális figyelmet kap. A két ország versengését többen³ a hidegháborúhoz hasonlítják – nem alaptalanul. Irán és Szaúd-Arábia ugyanis a hidegháborúban már látott hasonló proxy háborúkat vív egymással, a gazdagabbik (Szaúd-Arábia) gazdasági eszközökkel is próbálja gyengíteni a másikat, és ha az ideológia szót vallásra cseréljük, az alapvető és kibékíthetetlen világnézeti ellentét is nyilvánvalóvá válik. Igaz azonban, hogy a kölcsönös elrettentést (még) nem szavatolják nukleáris fegyverek. Ez utóbbtól eltekintve viszont mindkét állam tekintélyes szárazföldi, légi és tengeri haderővel rendelkezik. Az elemzés a két ország védelmi költségvetéseit, védelmi iparát és katonai képességeit hasonlítja össze.

Kulcsszavak: Irán, Szaúd-Arábia, Perzsa-öböl, katonai képességek, védelmi ipar, védelmi költségvetés

Király István Mihály: Comparative Analysis of the Military Capabilities, Defense Industries and Defense Budgets of Saudi Arabia and Iran

Saudi Arabia and Iran, the two major powers of the security sub-complex of the Persian Gulf have competed with each other in the region for a while, and recently also outside the region. Since this area is critically important for the oil supply of the world, the rivalry itself gets global attention, too. The rivalry of the two countries is compared to the Cold War by many – not unjustifiably. Iran and Saudi Arabia are fighting proxy wars similar to those of the Cold War, the richer one (Saudi Arabia) is trying to weaken the other by economic means, and if the word 'ideology' is replaced by 'religion', then the fundamentally and antagonistically contradicting worldviews are also given. However, it is true that mutual deterrence is not guaranteed by nuclear weapons (yet). Apart from the latter, both states have considerable land, air and naval

¹ A mű a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosító számú, „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” elnevezésű kiemelt projekt keretében, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem felkérésére készült.

² Barry BUZAN – Ole WÆVER: *Regions and Powers: The Structure of International Security*, Cambridge University Press, Cambridge – New York, 2003, 187–188. o.

³ Gregory F. GAUSE, III.: *Beyond Sectarianism: The New Middle East Cold War*, Brookings Doha Center Analysis Paper, Brookings Institution, Washington DC – Doha, 2014/11, 1–3. o.; Asa FITCH: „Iran-Saudi Cold War Intensifies as Militant Threat Fades”, [online], 2017. 11. 06. Forrás: Wsj.com [2018. 04. 04.]; Susanne KOELBL – Samiha SHAFY – Bernhard ZAND: *Saudia Arabia Iran and the New Middle Eastern Cold War*, [online], 2016. 05. 09. Forrás: Spiegel.de [2018. 04. 04.]; Tom O'CONNOR: *Saudi Arabia vs. Iran: How Will Donald Trump Influence The Middle East Cold War?*, [online], 2016. 11. 24. Forrás: Ibtimes.com [2018. 04. 04.].

forces. This analysis compares the defense budgets, defense industries and military capabilities of the two countries.

Keywords: Iran, Saudi Arabia, Persian Gulf, military capabilities, defense industry, defense budget

Bevezetés

A Közel-Kelet kétségkívül a világ egyik legmilitarizáltabb térsége. Ezt támasztják alá többek között a védelmi kiadások összesített trendjei is: miközben a közel-keleti és észak-afrikai térség (*Middle East and North Africa – MENA*) a világ népességének csak 5,8%-át adja,⁴ a védelmi kiadásokból való részesedése 10,9%.⁵ Ezenkívül érdemes megjegyezni, hogy 2006–2016 között a térség országai átlagosan nemzeti össztermékük 5,13%-át fordították védelmi célokra, míg a globális átlag 2,36% volt.⁶ A Közel-Keleten belül a Perzsa-öböl térsége adja a védelmi kiadások legnagyobb részét: míg a tágabb régió államai 2017-ben összesen 167 milliárd dollárt fordítottak védelmi célokra, ebből több mint 127,8 milliárdot a Perzsa-öböl országai biztosítottak.⁷ Ez az elemzés a térség két katonai nagyhatalma, Szaúd-Arábia és Irán védelmi kiadásait, védelmi iparát mutatja be, valamint a két ország haderejét hasonlítja össze mennyiségi és minőségi szempontok alapján.

1. táblázat: A Közel-Kelet és Észak-Afrika országainak védelmi kiadásai 2017-ben, és fegyveres erőinek létszáma 2018-ban

Ország	Védelmi kiadások 2017-ben (milliárd USD)	Védelmi kiadások 2017-ben (GDP %)	Fegyveres erők aktív létszáma 2018-ban	Tartalékosok létszáma 2018-ban	Félkatonai szervezetek létszáma 2018-ban
Algéria	10,018	5,71	130 000	150 000	187 000
Bahrein	1,48	4,37	8 000	0	11 000
Egyesült Arab Emírségek	n. a.	n. a.	63 000	0	0
Egyiptom	2,669	1,36	439 000	479 000	397 000
Irak	19,271	10	64 000	0	145 000
Irán	16,035	3,75	523 000	350 000	40 000
Izrael	18,547	5,33	177 000	465 000	8 000
Jemen	n. a.	n. a.	20 000	0	0
Jordánia	1,635	4,04	101 000	65 000	15 000
Katar	n. a.	n. a.	17 000	0	5 000

⁴ Population, total (World), [online]. Forrás: Worldbank.org [2018. 04. 04.]; Population, total (MENA), [online]. Forrás: Worldbank.org [2018. 04. 04.].

⁵ *The Military Balance 2018*, Routledge, 2018. 02. 14., 19. o.

⁶ SIPRI Military Expenditure Database, [online]. Forrás: Sipri.org [2018. 04. 04.]; Military expenditure (% of GDP), [online]. Forrás: Worldbank.org [2018. 04. 04.].

⁷ *The Military Balance 2018*, i. m., 505.

Ország	Védelmi kiadások 2017-ben (milliárd USD)	Védelmi kiadások 2017-ben (GDP %)	Fegyveres erők aktív létszáma 2018-ban	Tartalékosok létszáma 2018-ban	Félkatonai szervezetek létszáma 2018-ban
Kuvait	5,710	4,83	16 000	24 000	7 000
Libanon	1,867	3,54	60 000	0	20 000
Líbia	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.
Marokkó	3,487	3,15	196 000	150 000	50 000
Mauritánia	142	2,86	16 000	0	5 000
Omán	8, 687	12,08	43 000	0	4 000
Szaúd-Arábia	76,678	11,30	227 000	0	25 000
Szíria	n. a.	n. a.	158 000	0	150 000
Tunézia	826	2,07	36 000	0	12 000

Forrás: *The Military Balance 2018, i. m., 505.*

Szaúd-Arábia és Irán védelmi kiadásai

Szaúd-Arábiában – bár sokan szeretnének ezen változtatni – nincs sorkatonaság, a haderő professzionális hadsereg.⁸ Az ország 2017-ben az Amerikai Egyesült Államok (602,8 milliárd dollár) és Kína (körülbelül 150,5 milliárd dollár) után a harmadik legnagyobb összeget (76,7 milliárd dollár) fordította védelmi célokra, megelőzve Oroszországot (61,2 milliárd dollár) és Indiát is (52,5 milliárd dollár). Ezzel tavaly a világ védelmi kiadásainak 4,9%-át a szaúdiak adták.⁹ Habár 2007–2017 között nem mindig végzett a királyság ennyire elől e listán, az első tízben mindig benne volt.¹⁰

2. táblázat: A világ országai közül a legtöbbet védelemre költők listáján elért helyezések Szaúd-Arábia és Irán részéről 2007 és 2017 között

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Szaúd-Arábia	9.	9.	8.	9.	8.	7.	4.	4.	3.	4.	3.
Irán	19.	19.	19.	19.	19.	18.	20.	23.	18.	18.	n. a.

Forrás: SIPRI Military Expenditures Database

2005–2017 között az ország védelmi kiadásai több mint duplájára nőttek,¹¹ jelenleg a rendelkezésre álló adatok alapján a GDP 11,3%-át emésztik fel.¹² (Más források szerint a 2016-os

⁸ Habib TUMI: Saudi Mufti calls for mandatory military service, [online], 2015. 04. 11. Forrás: Gulfnews.com [2017. 04. 08.].

⁹ *The Military Balance 2018, i. m., 19.*

¹⁰ SIPRI Military Expenditure Database, [online]. Forrás: Sipri.org [2018. 04. 04.].

¹¹ Uo.

¹² *The Military Balance 2018, i. m., 505.*

évi költségvetésben már 25%-ot tettek ki.¹³) Emellett 2014-ben a királyság volt a világ legnagyobb fegyverimportőre a maga 6,46 milliárd dollárnyi beszerzési kiadásával (ez több volt, mint egész Nyugat-Európa fegyverimportja), megelőzve Indiát. Ez az összeg 2015-ben az F-15 és Typhoon típusú vadászgépek megvásárlása miatt már 9,8 milliárd dollár volt.¹⁴ A szaúdi beszerzések mögötti ok általában az, hogy térségbeli legnagyobb riválisával, Iránnal szemben lépéselőnybe kíván kerülni. A fenti táblázat tisztán mutatja, hogy habár Rijád mindig is nagy értékben importált fegyvert, 2013-tól fokozta a külföldi haditechnikai eszközök beszerzését. Ennek egyik lehetséges oka, hogy az addigi, Iránnal szembeni viszonylag kemény amerikai fellépést felváltották a kétoldalú (először még titkos)¹⁵ tárgyalások, amelyek végül a Közös Átfogó Akciótervhez (*Joint Comprehensive Plan of Action – JCPOA*) és az iráni nukleáris programot korlátozó nemzetközi megállapodáshoz vezettek. Ezt a megállapodást a szaúdiak nem tartják megfelelőnek,¹⁶ így fegyverkezésüket tovább folytatják.

Ezzel szemben Irán, ahol régóta sorkatonaság van,¹⁷ 2014-ben hivatalosan a GDP-jének 2,3%-át fordította védelmi kiadásokra¹⁸ (szakértők azonban ennek a másfél-kétszeresét tartják valószínűnek),¹⁹ ami nominálisan nagyjából 10 milliárd dollárt jelentett.²⁰ A 2006–2015 közötti időszakban a katonai kiadások 30%-kal csökkentek, amiben nagy szerepe volt az Európai Unió és az Egyesült Államok által Iránra kiszabott gazdasági és pénzügyi szankcióknak. Mivel ezeket nemrég feloldották, Teherán növelni kezdte a védelemre szánt összeget.²¹ 2016-ban az ország védelmi kiadásai meghaladták a 12,5 milliárd (más források szerint a 14 milliárd)²² dollárt, ami 17%-os növekedést jelentett 2015-höz képest.²³ Ezenkívül 2017 augusztusában az iráni parlament megszavazott egy 800 millió dolláros kiegészítést az éves védelmi költségvetés számára, amelyből 260 milliót szánnak a rakéta-programra, 300 milliót a Forradalmi Gárda nemzetközi egységeire (*Quds Forces*), a fennmaradó összeget pedig egyéb katonai és hírszerzési célokra.²⁴ 2017-ben a *The Military Balance* adatai szerint az ország védelmi költségvetése 16 milliárd dollár volt, ami a GDP 3,75%-át jelen-

¹³ Sam PERLO-FREEMAN – Aude FLEURANT – Pieter WEZEMAN – Siemon WEZEMAN: Trends in World Military Expenditure, 2015, [online], 2016. 04., 5. o. Forrás: Sipri.org [2017. 04. 05.]; Ben MOSHINSKY – Will MARTIN: Saudi Arabia spends £56 billion a year on its insane military – here’s what that kind of money buys, [online], 2016. 02. 19. Forrás: Uk.businessinsider.com [2017. 04. 05.].

¹⁴ Niall McCARTHY: Saudi Arabia Has Become The World’s Biggest Arms Importer [Infographic], [online], 2015. 03. 15. Forrás: Forbes.com [2017. 04. 05.].

¹⁵ Iran nuclear talks: timeline, [online], 2015. 07. 14. Forrás: TheGuardian.com [2018. 04. 06.].

¹⁶ Loveday MORRIS – Hugh NAYLOR: Arab states fear nuclear deal will give Iran a bigger regional role, [online], 2015. 07. 14. Forrás: Washingtonpost.com [2018. 04. 06.].

¹⁷ Rita J. SIMON – Mohamed Alaa ABDEL-MONEIM: *A Handbook of Military Conscription and Composition the World Over*, Lexington Books, Plymouth, 2011, 150–153. o.

¹⁸ Iran: Military expenditure (% of GDP), [online]. Forrás: Worldbank.org [2017. 04. 05.].

¹⁹ J. Matthew McINNIS: Building the Iranian Military – Understanding Tehran’s Defense Acquisition and Research and Development Decision-Making, [online], 2017, 15. o. Forrás: Aei.org [2017. 04. 08.].

²⁰ SIPRI Military Expenditure Database, [online]. Forrás: Sipri.org [2018. 04. 04.].

²¹ PERLO-FREEMAN et al.: *i. m.*, 5.

²² *The Military Balance 2018*, *i. m.*, 505.

²³ Nan TIAN – Aude FLEURANT – Pieter D. WEZEMAN – Siemon T. WEZEMAN: Trends in World Military Expenditure, 2016, [online], 2017. 04., 6. o. Forrás: Sipri.org [2017. 11. 01.].

²⁴ Thomas ERDBRINK: Iranian Parliament, Facing U.S. Sanctions, Votes to Raise Military Spending, [online], 2017. 08. 13. Forrás: Nytimes.com [2017. 11. 01.].

tette.²⁵ A védelmi kiadásokhoz hasonlóan hullámzó trend figyelhető meg az iráni fegyverimport területén is: 2006-ban még 423 millió, 2014-ben már csak 13 millió, 2016-ban pedig 387 millió dollárért vásárolt fegyvert az iszlám köztársaság.²⁶ Ez az összeg a SIPRI adatai szerint 2017-ben azonban mindössze 4 millió dollár volt.²⁷

Szaúd-Arábia tehát nagyságrendekkel többet költ a védelmére, mint Irán. A GDP-arányos védelmi kiadásokat tekintve az utóbbi három évben (a hivatalos adatok szerint) a szaúdiak átlagosan háromszor-négyszer annyit költöttek, mint az irániak. Ez az arány nominálisan átlagosan ötszörös szaúdi fölényt mutat, ami a fegyverimport területén még ennél is nagyobb. Kimagaslik ebből a szempontból a 2014-es és a 2015-ös év, amikor nominálisan körülbelül 500-szor, illetve 750-szer annyi pénzt fordított Rijád külföldi fegyverekre, mint Teherán.

Szaúd-Arábia védelmi ipara

Szaúd-Arábiában az utóbbi években megerősödtek a helyi védelmi ipar létrehozását célzó törekvések, ugyanis az ország sok haditechnikai eszközt importál, fejlett hadsereggel rendelkezik, az ezt támogatni és kiszolgálni képest hazai védelmi ipara azonban gyenge.²⁸

Ezt a lemaradást megoldandó Rijád az 1990-es évektől például elkezdte saját repülőgép-alkatrészeit gyártani,²⁹ és 2016 végén bemutatták az első olyan repülőgépet, amelyet szaúdi részvétellel terveztek és gyártottak (az ukrán Antonov repülőgépgyárral közösen létrehozott Antonov/Taqnia A-132 szállító repülőgép, amelynek egyetlen orosz komponense sincs).³⁰ Szintén a Taqnia vállalat volt az, amely 2016 februárjában megegyezett a szaúd-arábiai helikoptergyártó-iparban rejlő lehetőségek feltérképezéséről a Lockheed Martin tulajdonában lévő Sikorskyval. Ettől a megállapodástól egyrészt olyan helyi üzemek létrehozását várják, amelyekben a Sikorsky S-70 Black Hawk modell összeszerelése folyhat, másrészt pedig a szaúdi igényeket kielégítő fejlesztésekben várnak együttműködést.³¹ Emellett 2017 elején Rijád bejelentette, hogy a jövőben külföldi vállalatokkal közösen pilóta nélküli légi járművek (*Unmanned Aerial Vehicle – UAV*) gyártását tervezi (ami valószínűsíthetően a kínai Chengdu Aircraft Industry Group-pal szövetkezve a Wing Loong modell gyártását is magában foglalhatja).³² A kínai kapcsolat e tekintetben jelentősnek mondható: a King Abdulaziz City for Science and Technology, Szaúd-Arábia nemzeti

²⁵ *The Military Balance 2018*, i. m., 505.

²⁶ Aude FLEURANT – Sam PERLO-FREEMAN – Pieter D. WEZEMAN – Siemon T. WEZEMAN: Trends in International Arms Transfers. 2015, [online], 2016. 02. Forrás: Sipri.org [2017. 04. 05.]; SIPRI Arms Transfer Database, [online]. Forrás: Sipri.org [2017. 11. 01.].

²⁷ SIPRI Arms Transfer Database, [online]. Forrás: Sipri.org [2017. 11. 01.].

²⁸ Florence GAUB – Zoe STANLEY-LOCKMAN: *Defence industries in Arab states: players and strategies*, (Chaillot Papers), European Union Institute for Security Studies, 2017. 03., 7. o.

²⁹ Uo.

³⁰ First pictures show Saudi-Ukrainian electronic warfare aircraft, [online], 2016. 12. 21. Forrás: English.alarabiya.net [2017. 04. 06.].

³¹ TAQNIYA Aeronautics and Sikorsky Sign Agreement to Explore Helicopter Business Opportunities in Saudi Arabia, [online], 2016. 02. 23. Forrás: Lockheedmartin.com [2017. 11. 04.].

³² GAUB–STANLEY–LOCKMAN: i. m., 35.

tudományos és technológiai központja 2017. március 16-án partnerségi megállapodást írt alá a China Aerospace Science and Technology Corporationnel, amelynek értelmében Kína UAV-gyárat épít a monarchiában.³³ Ezt követően 2017 májusában a King Abdulaziz Center bemutatta Szaúd-Arábia első saját gyártmányú támadó drónját, a Saqr 1-est.³⁴

A hazai védelmi ipar fejlődését irányozza elő a „Vision 2030” nevű kormányzati program is, amelynek keretében egy állami kézben lévő védelmi ipari vállalat 2017 végén kezdte meg működését. Feladata többek között a hadseregen belül használt szaúdi gyártmányú katonai felszerelések arányának drasztikus növelése. Ez ugyanis napjainkban 2%-ra tehető, a cél pedig az, hogy 2030-ra a szaúdi katonák felszerelésének 30-50%-a saját gyártmányú legyen.³⁵ Habár ennek realitását széles körben vitatják, mégsem az a lényeg, hogy a kitűzött ambíciókat pontosan elérik-e a szaúdiak, hanem maga a tény, hogy ilyen szándékaik vannak. Ez a komoly fordulat leginkább az alacsony kőolajárnak, illetve az Egyesült Államokkal Barack Obama elnöksége alatt hűvössé vált viszonynak volt köszönhető (védelmi szempontból például az F-35-ös és a Predator eladásának megtagadása amerikai részéről).³⁶ E téren Donald Trump elnöksége az eddigi tapasztalatok alapján változást hozott, aminek ékes bizonyítéka, hogy a hivatalba lépő amerikai elnök első külföldi útja 2017 májusában Szaúd-Arábiába vezetett, ahol szoros szövetségi kapcsolatról beszélt,³⁷ majd a két ország 110 milliárd dollár értékű fegyverkereskedelmi megállapodást is kötött.³⁸

Egyértelmű, hogy az elmúlt években a nyugati országokkal szemben tapasztalt ellentétek miatt Szaúd-Arábia még komolyabban veszi saját védelmi iparának kiépítését, illetve diverzifikálását. A nyugati függést egyrészt úgy igyekeznek csökkenteni, hogy más, régebbi partnereikkel fejlesztik együttműködésüket (Ukrajna, Dél-Afrika), illetve új partnereket keresnek (Oroszország, India, Indonézia, Pakisztán).³⁹ Erre jó példa a legutóbbi, 2017 októberében Oroszországgal megkötött fegyverüzlet, amely S-400-as légvédelmi rakéta-komplexumok megvásárlásáról szólt.⁴⁰ Az, hogy ezek az együttműködések mennyire lesznek tartósak, nagyban függ attól, hogy milyen lesz a jövőben a szaúdi-amerikai kapcsolat. Mivel az Obama-adminisztráció alatt tapasztalt irány Donald Trump elnökségével megváltozott, úgy ezek egyelőre kisebb jelentőségű, eseti megállapodások lehetnek. Érdemes röviden megemlíteni az Európai Unióval fennálló kapcsolatot is. Köztudott, hogy emberi jogi aggályok miatt több európai országban napirenden volt/van a fegyvereladások visszatartása, a Szaúd-Arábiával való együttműködések felülvizsgálata. Hollandia és Svédország is tett „büntető” lépéseket a királysággal szemben, és az Európai Parlament is megszavazott az egész integrációra kiterjedő, ámbár nem kötelező érvényű fegyverembargót Rijáddal

³³ Christopher DIAMOND: China to open a drone factory in Saudi Arabia, [online], 2017. 03. 28. Forrás: Defensenews.com [2017. 11. 01.].

³⁴ Jeremy BINNIE: Saudi Arabia unveils armed UAV, [online], 2017. 05. 12. Forrás: Janes.com [2017. 11. 01.].

³⁵ GAUB-STANLEY-LOCKMAN: *i. m.*, 9.

³⁶ Uo., 39–40.

³⁷ Donald Trump's Saudi Arabia speech: eight key points, [online], 2017. 05. 21. Forrás: Telegraph.co.uk [2018. 03. 29.].

³⁸ Aaron METHA: Revealed: Trump's \$110 billion weapons list for the Saudis, [online], 2017. 06. 08. Forrás: Defensenews.com [2017. 11. 01.].

³⁹ GAUB-STANLEY-LOCKMAN: *i. m.*, 43–45.

⁴⁰ Awad MUSTAFA: Saudi Arabia agrees deal for Russian S400 missile defense systems, [online], 2017. 10. 05. Forrás: English.alarabiya.net [2017. 11. 01.].

szemben, azonban 2015-ben a 893 fegyverexportüzletből 882 így is megvalósult.⁴¹ Igaz ugyan, hogy a maradék 11-ből 10 emberi jogi aggályok miatt nem teljesült,⁴² azonban úgy gondolom, hogy a 883/893-as arány inkább azt támasztja alá, hogy túl fontos üzlet ez az EU országainak ahhoz, hogy morális kérdések miatt leállítsák.

Történelmileg a harmadik világ fegyvergyártó országainak saját hadiipara (mint például Irán és Dél-Afrika esetében) általában az önellátás/önfenntartás hirtelen kialakult igényének köszönhetően jött létre. Szaúd-Arábiánál ez a helyzet nem áll fenn, azonban a stratégiai partnerek diverzifikációja és a saját védelmi ipar fejlesztése mindenképp előnyös lehet az országnak,⁴³ sőt, Mohamed bin Szalman Al-Szaúd szerint utóbbi egyenesen nemzeti prioritás.⁴⁴ Ez hosszú távon mindenképpen fontos lenne Rijád számára, mivel gazdasága jelenleg a nem megújuló energiaforrásokra épül, azonban egy erős, export- és versenyképes védelmi szektor csökkenthetné ezt a függőséget.

Irán védelmi ipara

Irán hazai védelmi ipara Szaúd-Arábiáéval szemben nagy és sokszínű.⁴⁵ Az iszlám köztársaság történelmi tapasztalatai miatt igyekszik minél jobban a hazai hadiiparra támaszkodni, és ezt alkotmánya is alátámasztja,⁴⁶ ám az így sem képes kielégíteni Teherán minden stratégiai igényét.⁴⁷ E szemlélet kialakulásának az oka elsősorban az iraki–iráni háború volt, mivel a konfliktus alatt Irán szinte csak saját erőire és eszközeire támaszkodhatott.⁴⁸ Habár a sah uralkodása alatt is létezett védelmi ipar, a háború alatt és után sok hadiipari cég jött létre.⁴⁹ A perzsa állam szinte minden nagyobb haditechnikai eszközrendszer tekintetében rendelkezik fejlesztésekkel: vannak saját gyártmányú harckocsijai, páncélozott harcjárművei, tüzérségi eszközei, hadihajói, ballisztikus rakétái, repülőgépei, sőt még drónjai is.⁵⁰ A hadiipari képességek nagy része a ballisztikus rakéták és egyéb, úgynevezett hozzáférést gátló/területmegtagadó (*anti-access/area-denial – A2/AD*) eszközök (például a Hormuz–2 hajó elleni rakéta vagy a Zelzal–3 ballisztikus rakéta)⁵¹ előállításával

⁴¹ GAUB–STANLEY–LOCKMAN: *i. m.*, 43–45.

⁴² Uo.

⁴³ Uo., 45.

⁴⁴ Samar FATANY: A strong Saudi defense industry is a national priority, [online], 2016. 12. 31. Forrás: Saudigazette.com [2017. 04. 06.].

⁴⁵ McINNIS: *i. m.*, 15.

⁴⁶ Az alkotmány kimondja, hogy Irán külpolitikája többek között a dominancia minden fajtájának elutasítására, az ország függetlenségére és területi integritásának védelmére, valamint a nagyhatalmakkal szembeni el nem köteleződésére épül. Tilos minden olyan megállapodás megkötése, amely külföldi ellenőrzést teremt az ország természeti erőforrásai, gazdasága, hadserege vagy kultúrája, valamint a nemzeti élet egyéb területei felett. Forrás: Az Iráni Iszlám Köztársaság Alkotmányának 152–153. cikkelye, [online]. Forrás: Iranonline.com [2017. 04. 08.].

⁴⁷ McINNIS: *i. m.*, 15.

⁴⁸ GAUSE: *i. m.*, 64–85.

⁴⁹ Patrick SEALE: Could Iran Defend Itself Against a U.S. Attack?, [online], 2006. 06. 16. Forrás: English.datalhayat.com [2017. 04. 24.].

⁵⁰ *The Military Balance 2018*, *i. m.*, 376–379.; David CENCIOTTI: Iran unveiled its new strategic UAV. The biggest domestic drone to date, [online], 2013. 11. 18. Forrás: TheAviationist.com [2017. 04. 24.].

⁵¹ Shahryar PASANDIDEH: Iran Boosts Its A2/AD Capabilities, [online], 2014. 05. 23. Forrás: TheDiplomat.com [2017. 04. 24.].

foglalkozik. Ezek elengedhetetlenek a kellő elrettentő erő biztosításához. Ugyanakkor a napjainkban zajló iraki és szíriai konfliktusok során tapasztalt hiányosságok rámutattak, hogy az expedíciós hadviselés, a közvetlen légi támogatás és a logisztika területén is további modernizációra van szükség. Azokat a haditechnikai eszközöket, amelyeket önmaga nem képes előállítani, Irán jobbra Oroszországtól és más keleti hatalmaktól (Kína, Észak-Korea) vásárolja meg. Ez nem mindig zökkenőmentes folyamat, nagyban függ a világpolitika éppen aktuális helyzetétől (amit jól érzékeltetett az S-300-as légvédelmi rendszer esete).⁵² Ezenkívül elmondható, hogy – akárcsak Szaúd-Arábia esetében – a szövetségesek a legmodernebb eszközöket általában nem adják el Iránnak. Másrésről a fent említett okok (történelmi tapasztalat, alkotmány) miatt az iszlám köztársaság sem szívesen vesz külföldi fegyvereket, hacsak nincs rá komoly esély, hogy a technológiatranszfernek és a visszafejtő mérnöki tevékenységnek köszönhetően rövid időn belül ők is képesek lehetnek annak előállításra (például a ballisztikus rakéták tekintetében). Azok a területek, amelyeken még mindig különösen rászorulnak a külföld együttműködésére, a következők: légvédelmi rendszerek, támadó repülőgépek, páncélosképessegek, cirkáló rakéták és a nagyméretű tengeralattjárók.⁵³

Mindemellett fontos szempont, hogy alapvetően az iráni hadsereget a nem hagyományos, aszimmetrikus és proxy képességek túlsúlya uralja (lásd az Iráni Forradalmi Gárda szerepét), amelyek fenntartása relatíve olcsó ugyan, de ennek eredményeképpen az ország hadiipara kevésbé alkalmas létrehozni, felszerelni és szállítani/telepíteni nagy, tradicionális erőket. Hiába a kulcságazatokban elért fontos eredmények, az iráni hadiipar kiegyensúlyozatlan, hiszen fejlettségi különbségek tapasztalhatók a különböző szektorok között. A megoldás kulcsa ebben az esetben a gazdasági fejlődés, amelyre a JCPOA jó lehetőséget nyújt az ország számára.⁵⁴ Ez azonban csak részben oldja meg a problémát, hiszen hiába a több pénz, ha a csúcstechnológiák átadását megtagadják a fejlettebb országok.

Míg a szaúdiak inkább együttműködésben gondolkodnak a haditechnikai eszközeik előállítására területén, addig az irániak az előbb említett technológiatranszfer és visszafejtő mérnöki tevékenység eszközével élnek: megszerzik az adott fegyvert és megpróbálják azt reprodukálni.⁵⁵ Emellett megfigyelhetők az aszimmetrikus hadviselés termékei is: például motorcsónakokat vesznek, amelyeket maguk látnak el fegyverzetel. Ezek feladatai között szerepelhet a nagyobb, lassabban mozgó vízi járművek megtámadása.⁵⁶ Riválistaikkal szemben az önellátás igénye miatt nagyjából 30 év előnyük van a saját fegyvergyártás terén, ezért nem meglepő, hogy napjainkra az Iráni Iszlám Köztársaság regionális szinten komoly saját hadiiparra tett szert. Saját gyártmányú harckocsikkal (Safir-74, Zulfiqar), haditengerészeti

⁵² Irán S-300-as légvédelmi rendszert vett Oroszországtól 2007-ben, azonban az üzlet teljesítését a Kreml 2015-ig felfüggesztette. Moszkva ugyanis úgy számolt, hogy jobban jár, ha megtagadja fegyverrendszer átadását, ugyanis vélhetően nem akarta magára haragítani a nemzetközi közösséget. A helyzetben azonban változást hoztak a 2014-es kelet-ukrajnai események nyomán Oroszország ellen bevezetett nyugati szankciók, valamint a JCPOA-tárgyalások kedvező alakulása. Forrás: Behnam Ben TALEBLU: Understanding Iran's Deployment of the S-300 System, [online], 2016. 09. 01. Forrás: Defenddemocracy.org [2018. 04. 06.].

⁵³ McINNIS: *i. m.*, 12–17.

⁵⁴ Uo.

⁵⁵ Uo.

⁵⁶ Iran's fast attack craft fleet: behind the hyperbole, [online], 2013. 01. 17. Forrás: Naval-technology.com [2017. 04. 08.].

képességekkel (Fatah tengeralattjáró, Zafar rakéta), vadászrepülőgépekkel (Azaraksh, Seaghe) rövid és közepes hatótávolságú ballisztikus rakétákkal (Fateh és Shahab rakéták), légvédelmi rendszerekkel (Bavar 373), pilóta nélküli légi járművekkel (Karrar, Shahed, Ra'ad 85), radarokkal (Ghadir, Arash, Sepher) rendelkezik.⁵⁷

Összességében Irán védelmi ipara regionális szinten diverzifikált, nagy kapacitású, bőségesen finanszírozott, azonban további fejlesztésekre szorul. A szankciók feloldását követően szakértők szerint a védelmi kiadások folyamatos növekedése várható. Irán célja haderejének modernizálása és hosszú távon a világtengereken is alkalmazható úgynevezett kék vízi flotta képességeinek kialakítása. Ugyanakkor a szárazföldi haderőre és a légierőre szánt forrásokat a következő évtizedben valószínűleg nem fogják jelentősen megemelni.⁵⁸

A két haderő összehasonlítása

A Perzsa-öböl térsége (és egyébként az egész Közel-Kelet) az utóbbi évtizedekben folyamatos fegyverkezett. Ez a folyamat nagyjából 2005 (Mahmúd Ahmedinezsád hatalomra kerülése) óta még inkább felgyorsult.⁵⁹ A korábban leírtaknak megfelelően Szaúd-Arábia (és a többi öböl menti monarchia) amerikai fegyvereket, fegyverrendszereket importál, míg Irán keleti szövetségeseire (Oroszország, Kína, Észak-Korea, Pakisztán) támaszkodik. Ahhoz, hogy felmérjük a két ország hatalmi képességeit katonai téren, először számszerűsített adatokra kell támaszkodni.

3. táblázat: Irán és Szaúd-Arábia hatalmi képességei 2017-ben

Jellemzők (2017)	Szaúd-Arábia (fő, illetve darab)	Irán (fő, illetve darab)
Lakosság	28 160 273	82 021 564
Aktív haderő létszáma	227 000	523 000
Tartalékosok száma	0	350 000
Félkatonai szervek létszáma	24 500	40 000
Harckocsik	900	1 513
Páncélozott harcjárművek	5 096	1 365
Tüzérségi eszközök	1 120	6 798
Önjáró lövegek	356	292
Vontatott tüzérségi eszközök	328	2 030
Rakéta-sorozatvetők	60	1 476
Egyéb tüzérségi eszközök	486	3 000
Repülőgépek	565	623
Támadó repülőgépek	284	311

⁵⁷ McINNIS: *i. m.*, 12–17.

⁵⁸ Uo.

⁵⁹ Anthony H. CORDESMAN: Saudi Arabia, Iran, and the „Clash within a Civilization”, [online], 2014. 02. 03. Forrás: Csis.org [2017. 04. 08].

Jellemzők (2017)	Szaúd-Arábia (fő, illetve darab)	Irán (fő, illetve darab)
Szállító és légi utántöltő repülőgépek	97	155
Kiképző repülőgépek	161	151
Helikopterek	127	313
Harci helikopterek	39	50
Szállító helikopterek	83	251
Többcélú helikopterek	55	12
Repülőgép-hordozók	0	0
Fregattok	4	0
Rombolók	3	0
Korvettek	4	7
Tengeralattjárók	0	21
Parti őrség hajói	40	194
Aknakereső hajók	3	5

Forrás: The Military Balance 2018, i. m., 376–379., 401–404.

A fenti táblázat számaiból kiolvasható, hogy az iszlám köztársaság jelentős túlerőt képvisel szinte minden képességet tekintve (kivételt képeznek a páncélozott harcjárművek, a többcélú helikopterek, a fregattok, illetve a rombolók). Érdekes azonban elemezni nemcsak a haditechnikai eszközök mennyiségét, hanem minőségét is. Szárazföldön Irán a régi szovjet (T-59, T-69, T-72), amerikai (M47, M60A1) és brit (Chieftain Mk3/Mk5) technikán kívül saját, zömmel szovjet, illetve orosz fegyvereken alapuló fejlesztéseit használja (Safir-74, Zulfiqar),⁶⁰ míg a szaúdi hadseregben a jóval fejlettebb amerikai M1A2/A2S Abrams teszi ki a harckocsik több mint 40%-át. Ezenkívül a királyságban a szintén amerikai M60A3 Patton (ugyancsak több mint 40% arányban) és a francia AMX-30 van még hadrendben.⁶¹

Páncélozott harcjárművek terén a perzsa állam döntően szintén régi szovjet, illetve orosz haditechnikára támaszkodik (BMP-1, BMP-2, BTR-50, BTR-60), bár itt is találkozhatunk külföldi modelleken alapuló saját fejlesztésekkel (Boragh, Rakhsh, BMT-2 Cobra, Towsan/Tosan). Ezek mellett kisebb részben brit (FV101 Scorpion), amerikai (M113) és brazil (EE-9 Cascavel) eszközök állnak a haderő rendelkezésére. Rijád e tekintetben is fejlettebb képességekkel rendelkezik, úgymint az amerikai M2A2 Bradley, M-ATV (emellett hadrendben van még M113A1/A2/A3), vagy a francia Aravis (emellett hadrendben van még AML-60, AML-90, AMX-10P, Panhard M3). Ráadásul ezek terén majdnem négyszeres számbeli fölényt tapasztalhatunk Szaúd-Arábia javára.⁶²

A két fél tüzerőségét összevetve azt láthatjuk, hogy Irán összesítve körülbelül hatszoros számbeli fölényrel rendelkezik. Habár Szaúd-Arábiának valamivel több önjáró lövege van, 328 vontatott lövegére 2030 iráni jut, míg a rakéta-sorozatvetőket tekintve ez az arány 60 : 1476 (bár a Military Balance nem tünteti fel a jelentős tüzerőt jelentő 50 darab M-270-es rendszert, amelyről más források úgy vélik, a szaúdi haderő rendelkezésére

⁶⁰ MCINNIS: i. m., 13.; *The Military Balance 2018, i. m., 376.*

⁶¹ Anthony H. CORDESMAN: *Saudi Arabia Enters the Twenty-first Century: The military and international security dimensions*, Praeger Publisher, Westport, 2003, 130–142. o.; *The Military Balance 2018, i. m., 401.*

⁶² *The Military Balance 2018, i. m., 377., 401–403.*

állnak).⁶³ Iránnak mind az önjáró lövegeket, mind a rakéta-sorozatvetőket tekintve vannak saját fejlesztésű, régebbi, keleti technológián alapuló modelljei,⁶⁴ Szaúd-Arábia viszont ezen a téren is csak külföldi eszközökre támaszkodhat.⁶⁵

Az iráni légierő, habár vannak saját fejlesztésű eszközei (Azarakhsh, Saegheh), inkább a régi amerikai technológiát használja (F-4D/E Phantom, F-5B Freedom Fighter, F-5E/F Tiger II, F-7M Airguard, F-14 Tomcat), illetve rendelkezik keleti eszközökkel (kínai vadászgépek, orosz Szu-22, Szu-24MK Fencer D, Szu-25K/UBK Frogfoot, MiG-29A/U/UB Fulcrum) és néhány francia Mirage F-1E-vel is.⁶⁶ A szaúdiaknak itt is technológiai fölényük van a 2015-ben megvásárolt, EU-s koprodukcióban kifejlesztett Typhoon vadászbombázóknak⁶⁷ és a királyság légierőjének kötelékébe tartozó amerikai F-15C/D/S vadászrepülőgépeknek köszönhetően.⁶⁸

A támadó helikopterek esetében ugyanez a helyzet: Rijádnak 39 darab (más forrás szerint 82 darab)⁶⁹ amerikai AH64D/E Apache harci helikoptere van olyan többcélú modellek mellett, mint a francia AS565 (AS-15TT torpedókkal felszerelve) vagy az amerikai Bell-406 Combat Scout. Ezzel szemben Teherán 50 darab amerikai AH-1J Cobrával és 10 darab, elsősorban tengeralattjárók elleni hadviselésre tervezett SH-3D Sea King többcélú helikopterrel rendelkezik.⁷⁰

A haditengerészet területén a fregattok, rombolók és korvettek tekintetében mennyiségben és minőségben is a királyság áll jobban: három Al-Riyadh osztályú rombolót, négy Madina osztályú fregattot és négy Badr osztályú rombolót tart hadrendben.⁷¹ Ezenkívül Szaúd-Arábia további komoly haditengerészeti modernizációra készül: 2015-ben aláírt egy 11,25 milliárd dolláros megállapodást a Lockheed Martinnal, amelynek értelmében négy darab, a legkorszerűbb technológiával felszerelt többcélú hadihajót (véltetően fregattokat) vásárol. Ez azonban csak egy része az ország átfogó haditengerészeti fejlesztési programjának (*Saudi Naval Expansion Program II – SNEP 2*), amelynek keretében további 6 darab korvetet, 20-24 darab járőrhajót, 3 darab tengerészeti járőrrepülőgépet és 30-50 darab

⁶³ Uo. Lásd még: MOSHINSKY–MARTIN: *i. m.*

⁶⁴ Ezek a Raad-1 és Raad-2 önjáró lövegek, valamint a Haseb Fadjr-1, Fadjr-3, Fadj-5, Arash, Hadid és Noor rakéta-sorozatvetők. Forrás: *The Military Balance 2018, i. m., 377.*

⁶⁵ A királyság hadereje AU-F-1-es (francia), M-109A1B/A2 (amerikai) és PLZ-45 (kínai) önjáró lövegekkel, M-101/M-102-es (amerikai), M114 (amerikai), M198 (amerikai) vontatott lövegekkel, valamint ASTROS II rakéta-sorozatvetővel rendelkezik. Az iráni hadsereg tekintetében ez a lista a következő: *önjáró lövegek*: 2S1 Gvozhdika (szovjet/orosz), M-110 (amerikai), M-109 (amerikai), M-107 (amerikai), M-1978 (észak-koreai). *Vontatott lövegek*: M-101A1 (amerikai), M-114 (amerikai), M-115 (amerikai), D-30 (szovjet/orosz), D-20 (szovjet/orosz), M-30 (szovjet/orosz), M-46 (szovjet/orosz), M-56 (jugoszláv/szerb), GHN-45 (kanadai), WAC-21 (kínai). *Rakéta-sorozatvetők*: Type-63 (kínai), BM-21 Grad (szovjet/orosz), BM-11 (észak-koreai), M-1985 (észak-koreai). Forrás: *The Military Balance 2018, i. m., 401–403.*

⁶⁶ McINNIS: *i. m., 14*; *The Military Balance 2018, i. m., 379.*

⁶⁷ Niall McCARTHY: Saudi Arabia Has Become The World's Biggest Arms Importer [Infographic], [online], 2015. 03. 15. Forrás: Forbes.com [2017. 04. 05.].

⁶⁸ *The Military Balance 2018, i. m., 402.*

⁶⁹ MOSHINSKY–MARTIN: *i. m.*

⁷⁰ *The Military Balance 2018, i. m., 377–378., 401–402.*

⁷¹ Az Al-Riyadh romboló a francia La Fayette osztályú vagy FL-3000 romboló egy módosított változata, a Madina fregatt szintén francia gyártmány, míg a Badr korvetteket az egykori amerikai Tacoma hajógyár gyártotta. Forrás: *The Military Balance 2018, i. m., 402.*

UAV-t is beszereznek.⁷² Irán ezzel szemben mindössze hét korvettet tart hadrendben, amelyek régi brit és amerikai technológián alapulnak. Ezek a 2 darab Jamaran, 3 darab Alvand (ezek alapja a brit UK Vosper Mk 5) és 2 darab Bayandor (ennek alapja az US PF-103) osztályú korvettek. A két parti őrség képességeit vizsgálva viszont masszív, majdnem ötszörös számbeli fölényt tapasztalhatunk Irán javára. Érdekes adat továbbá, hogy míg Teheránnak 21 tengeralattjárója van, Rijádnak egy sincs.⁷³

Érdekes megvizsgálnunk még a két ország légvédelmi és ballisztikusrakéta-képességeit is. Az Iráni Iszlám Köztársaság számára az egyik legkritikusabb pont a légvédelem kérdése. Ugyan a JCPOA életbe lépését követően az oroszok leszállították az S-300-as légvédelmi rendszert, annak rendszerbe állítása még időt vesz igénybe. Addig is az S-200/SA-5-ös felújított változata alkotja a nagy hatómagasságú légvédelem gerincét (ennek az iráni változata a Bavar 373-as rendszer).⁷⁴ Emellett 2010-ben Ahmad Vahidi védelmi miniszter bejelentette a közepes hatómagasságú Mersad-rendszer rakétáinak tömeggyártását.⁷⁵ Ezek a Shahin nevet kapták, amelyek alapja a MIM-23B I-HAWK amerikai rakéta. A rövid hatómagasságú Ya Zahra-rendszer (amely a francia Crotale rakétákra épül) tömeggyártását 2013-ban kezdték meg.⁷⁶ Szaúd-Arábia nagy hatómagasságú légvédelméért a PAC-2/Patriot, közepes hatómagasságú légvédelméért a MIM-23B I-HAWK, a kis hatómagasságú légvédelméért pedig főként a Stinger/Avenger FIM 92-A rakéták felelnek.⁷⁷ Mindezek alapján kijelenthető, hogy a légvédelem területén Szaúd-Arábia fejlettebb technológiával rendelkezik, mint Irán.

Ballisztikus rakéták tekintetében azonban az előny az iszlám köztársaságé. Ezek a fegyverek konvencionális vagy nem konvencionális (vegyi, biológiai, nukleáris) robbanófejek célba juttatására szolgálnak. Szaúd-Arábia jelenleg nem rendelkezik tömegpusztító fegyverekkel, így ezek célba juttatását nem szolgálják a kínai közepes hatótávolságú ballisztikus rakéták, a Dongfeng-3 (DF-3; NATO: CSS-2), és a Dongfeng-21 (DF-21; NATO: CSS-5). Ráadásul ezeket úgy alakították át, hogy ne is legyenek képesek nukleáris robbanófejek hordozására. A DF-3 nagyobb hatótávolságú (2500 km), de kisebb pontosságú, míg a DF-21 kisebb hatótávolsággal (1700 km), de nagyobb találati pontossággal rendelkezik. Irán ezzel szemben kiterjedt rakéta programmal rendelkezik, több típusú kis és közepes hatótávolságú rakétát is kifejlesztett.⁷⁸ Jelenleg az iszlám köztársaság sem rendelkezik tömegpusztító fegyverekkel, régebben vegyifegyver-készleteket birtokolt. Az iraki-iráni háború alatt, amikor Bagdad ilyen típusú fegyvert vetett be, Teherán nem adott válaszcspapást,

⁷² MOSHINSKY-MARTIN: *i. m.*; Christopher P. CAVAS: US OKs Potential \$11.25B Saudi Deal for LCS Variant, [online], 2015. 10. 20. Forrás: Defenseneews.com [2017. 11. 01.].

⁷³ *The Military Balance 2018*, *i. m.*, 378.

⁷⁴ CORDESMAN: *Saudi-Arabia – National Security...* *i. m.*, 227–234.

⁷⁵ Iran Missile Chronology, [online], 2011. 08. Forrás: Nti.org [2017. 04. 05.].

⁷⁶ McINNIS: *i. m.*, 15.

⁷⁷ CORDESMAN: *Saudi-Arabia – National Security...* *i. m.*, 227–234.

⁷⁸ Ezek a teljesség igénye nélkül: Shahab-1 (350 km), Shahab-2, (750 km), Qiam-1 (700–800 km), Ghadr-110 (2000–3000 km), Shahab-3 (2100 km), Fajr-3 (2500 km), Ashoura (2000–2500 km), és a Sejžil (2000–2500 km). Ezenkívül folyamatban van nagy hatótávolságú hordozóeszközök kifejlesztése is (Shahab-5 [3000–5000 km], Shahab-6 [3000–5000 km]). Anthony H. CORDESMAN – Michael PEACOCK: *The Arab-U.S. Strategic Partnership and the Changing Security Balance in the Gulf – Joint and Asymmetric Warfare, Missiles and Missile Defense, Civil War and Non-State Actors, and Outside Powers*, (CSIS Reports), Center for Strategic & International Studies, 2015, 231–351. o.

pedig az akkori nemzetközi jog szerint legálisan megtehetette volna mindezt.⁷⁹ Ennek oka az volt, hogy Khomeini ajatollah az iszlámmal ellentétesnek minősítette a tömegpusztító fegyvereket.⁸⁰ Az iráni atomprogram azonban kérdéseket vet fel a perzsa állam jövőbeli szándékaival kapcsolatban.

Következtetések

Összegzésként elmondható, hogy mindkét állam tekintélyes haderővel rendelkezik. Különbség ugyanakkor, hogy a szaúdi professzionális, míg az iráni sorozott hadsereg. Szaúd-Arábia eddigi jó nemzetközi helyzetének köszönhetően modern fegyverzettel rendelkezik, míg Irán haditechnikai eszközeinek nagy része elavult. Rijád nagyságrendekkel többet költ mind védelmi kiadásokra, mind fegyverimportra (egyrészt több forrása van, másrészt hozzá is jut a fejlett technológiákhoz). A hazai hadiipar Iránban már most is regionális szinten kiterjedtnek és diverzifikáltnak számít, sok saját gyártású fegyvert, fegyverrendszert képes előállítani, azonban ezek nagyrészt elavult technológiákon alapulnak. Ezzel szemben Szaúd-Arábiában a belföldi hadiipar sokkal csekélyebb jelentőséggel bír, habár a jövőben ezen változtatni terveznek. A saját gyártmányú eszközök mellett Rijád nemzetközi együttműködésekre is épít. Az élőerő és a haditechnikai eszközök számát tekintve (kivételt képeznek a páncélozott harcjárművek, a többcélú helikopterek, a fregattok, illetve a rombolók) Irán erősebb, azonban Szaúd-Arábia technológiai fölénye ezt a mennyiségi előnyt megfelelően ellensúlyozza. A nem hagyományos, aszimmetrikus és proxy hadviselés tekintetében azonban egyértelműen Teherán rendelkezik előnnyel.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Az Iráni Iszlám Köztársaság Alkotmányának 152–153. cikkelye, [online]. Forrás: Iranonline.com [2017. 04. 08.]
- BINNIE, Jeremy: Saudi Arabia unveils armed UAV, [online], 2017. 05. 12. Forrás: Janes.com [2017. 11. 01.]
- BUZAN, Barry – WÆVER, Ole: *Regions and Powers: The Structure of International Security*, Cambridge University Press, Cambridge – New York, 2003
- CAVAS, Christopher P.: US OKs Potential \$11.25B Saudi Deal for LCS Variant, [online], 2015. 10. 20. Forrás: DefenseNews.com [2017. 11. 01.]
- CENCIOTTI, David: Iran unveiled its new strategic UAV. The biggest domestic drone to date, [online], 2013. 11. 18. Forrás: TheAviationist.com [2017. 04. 24.]
- CORDESMAN, Anthony H. – PEACOCK, Michael: *The Arab-U.S. Strategic Partnership and the Changing Security Balance in the Gulf – Joint and Asymmetric Warfare, Missiles and Missile Defense, Civil War and Non-State Actors, and Outside Powers*, (CSIS Reports), Center for Strategic & International Studies, 2015
- CORDESMAN, Anthony H.: *Saudi Arabia Enters the Twenty-first Century: The military and international security dimensions*, Praeger Publisher, Westport, 2003

⁷⁹ Jean Pascal ZANDERS: Iranian Use of Chemical Weapons: A Critical Analysis of Past Allegations, [online], 2001. 03. 07. Forrás: Cns.miis.edu [2017. 04. 24.].

⁸⁰ Gareth PORTER: When the Ayatollah Said No to Nukes, [online], 2014. 10. 16. Forrás: ForeignPolicy.com [2017. 04. 24.].

- CORDESMAN, Anthony H.: Saudi Arabia, Iran, and the „Clash within a Civilization”, [online], 2014. 02. 03. Forrás: Csis.org [2017. 04. 08.]
- DIAMOND, Christopher: China to open a drone factory in Saudi Arabia, [online], 2017. 03. 28. Forrás: Defensenews.com [2017. 11. 01.]
- Donald Trump's Saudi Arabia speech: eight key points, [online], 2017. 05. 21. Forrás: Telegraph.co.uk [2018. 03. 29.]
- ERDBRINK, Thomas: Iranian Parliament, Facing U.S. Sanctions, Votes to Raise Military Spending, [online], 2017. 08. 13. Forrás: Nytimes.com [2017. 11. 01.]
- FATANY, Samar: A strong Saudi defense industry is a national priority, [online], 2016. 12. 31. Forrás: Saudigazette.com [2017. 04. 06.]
- First pictures show Saudi-Ukrainian electronic warfare aircraft, [online], 2016. 12. 21. Forrás: English.alarabiya.net [2017. 04. 06.]
- FITCH, Asa: „Iran-Saudi Cold War Intensifies as Militant Threat Fades”, [online], 2017. 11. 06. Forrás: Wsj.com [2018. 04. 04.]
- FLEURANT, Aude – PERLO-FREEMAN, Sam – WEZEMAN, Pieter D. – WEZEMAN, Siemon T.: Trends in International Arms Transfers. 2015, [online], 2016. 02. Forrás: Sipri.org [2017. 04. 05.]
- GAUB, Florence – STANLEY-LOCKMAN, Zoe: *Defence industries in Arab states: players and strategies*, (Chaillot Papers), European Union Institute for Security Studies, 2017. 03.
- GAUSE, Gregory F. III.: *Beyond Sectarianism: The New Middle East Cold War*, Brookings Doha Center Analysis Paper, Brookings Institution, Washington DC – Doha, 2014/11
- Iran Missile Chronology, [online], 2011. 08. Forrás: Nti.org [2017. 04. 05.]
- Iran nuclear talks: timeline, [online], 2015. 07. 14. Forrás: TheGuardian.com [2018. 04. 06.]
- Iran: Military expenditure (% of GDP), [online]. Forrás: Worldbank.org [2017. 04. 05.]
- Iran's fast attack craft fleet: behind the hyperbole, [online], 2013. 01. 17. Forrás: Naval-technology.com [2017. 04. 08.]
- KOELBL, Susanne – SHAFY, Samiha – ZAND, Bernhard: Saudia Arabia Iran and the New Middle Eastern Cold War, [online], 2016. 05. 09. Forrás: Spiegel.de [2018. 04. 04.]
- MCCARTHY, Niall: Saudi Arabia Has Become The World's Biggest Arms Importer [Infographic], [online], 2015. 03. 15. Forrás: Forbes.com [2017. 04. 05.]
- METHA, Aaron: Revealed: Trump's \$110 billion weapons list for the Saudis, [online], 2017. 06. 08. Forrás: Defensenews.com [2017. 11. 01.]
- McINNIS, J. Matthew: Building the Iranian Military – Understanding Tehran's Defense Acquisition and Research and Development Decision-Making, [online], 2017. Forrás: Aei.org [2017. 04. 08.]
- Military expenditure (% of GDP), [online]. Forrás: Worldbank.org [2018. 04. 04.]
- MORRIS, Loveday – NAYLOR, Hugh: Arab states fear nuclear deal will give Iran a bigger regional role, [online], 2015. 07. 14. Forrás: Washingtonpost.com [2018. 04. 06.]
- MOSHINSKY, Ben – MARTIN, Will: Saudi Arabia spends £56 billion a year on its insane military – here's what that kind of money buys, [online], 2016. 02. 19. Forrás: Uk.businessinsider.com [2017. 04. 05.]
- MUSTAFA, Awad: Saudi Arabia agrees deal for Russian S400 missile defense systems, [online], 2017. 10. 05. Forrás: English.alarabiya.net [2017. 11. 01.]
- O'CONNOR, Tom: Saudi Arabia vs. Iran: How Will Donald Trump Influence The Middle East Cold War?, [online], 2016. 11. 24. Forrás: Ibtimes.com [2018. 04. 04.]
- PASANDIDEH, Shahrar: Iran Boosts Its A2/AD Capabilities, [online], 2014. 05. 23. Forrás: TheDiplomat.com [2017. 04. 24.]
- PERLO-FREEMAN, Sam – FLEURANT, Aude – WEZEMAN, Pieter – WEZEMAN, Siemon: Trends in World Military Expenditure, 2015, [online], 2016. 04. Forrás: Sipri.org [2017. 04. 05.]
- Population, total (World), [online]. Forrás: Worldbank.org [2018. 04. 04.]
- Population, total (MENA), [online]. Forrás: Worldbank.org [2018. 04. 04.]
- PORTER, Gareth: When the Ayatollah Said No to Nukes, [online], 2014. 10. 16. Forrás: Foreignpolicy.com [2017. 04. 24.]

- SEALE, Patrick: Could Iran Defend Itself Against a U.S. Attack?, [online], 2006. 06. 16. Forrás: [English.datalhayat.com](#) [2017. 04. 24.]
- SIMON, Rita J. – ABDEL-MONEIM, Mohamed Alaa: *A Handbook of Military Conscription and Composition the World Over*, Lexington Books, Plymouth, 2011
- SIPRI Military Expenditure Database, [online]. Forrás: [Sipri.org](#) [2018. 04. 04.]
- TALEBLU, Behnam Ben: Understanding Iran's Deployment of the S-300 System, [online], 2016. 09. 01. Forrás: [Defenddemocracy.org](#) [2018. 04. 06.]
- TAQNIA Aeronautics and Sikorsky Sign Agreement to Explore Helicopter Business Opportunities in Saudi Arabia, [online], 2016. 02. 23. Forrás: [Lockheedmartin.com](#) [2017. 11. 04.]
- The Military Balance 2018*, Routledge, 2018. 02. 14.
- TIAN, Nan – FLEURANT, Aude – WEZEMAN, Pieter D. – WEZEMAN, Siemon T.: Trends in World Military Expenditure, 2016, [online], 2017. 04. Forrás: [Sipri.org](#) [2017. 11. 01.]
- TOUMI, Habib: Saudi Mufti calls for mandatory military service, [online], 2015. 04. 11. Forrás: [Gulfnews.com](#) [2017. 04. 08.]
- ZANDERS, Jean Pascal: Iranian Use of Chemical Weapons: A Critical Analysis of Past Allegations, [online], 2001. 03. 07. Forrás: [Cns.miis.edu](#) [2017. 04. 24.]